

Itä-Saksan salainen poliisi Stasi

Itä-Saksan (DDR:n) koti- ja ulkomaisesta tiedustelusta vastasi valtionturvallisuuden ministeriö (saks. Ministerium für Staatssicherheit, lyh. MfS), josta käytettiin puhekielessä nimitystä "Stasi". Sillä oli laaja toiminta-ala, johon kuului tiedustelun lisäksi myös poliittisten rikosten tutkinta ja rangaistustoimien täytäntöönpano. DDR:n valtiolle oli tunnusomaista, että kaikkea vakoiltiin ja kaikkia epäiltiin valtion turvallisuuden vaarantamisesta sekä sisältä että ulkoa päin.

Käytännössä toiminta jakaantui kahteen päähaaraan: sisäiseen ja ulkoiseen tiedusteluun. Näistä sisäinen tiedustelu oli erittäin laajaa kattavuudeltaan ja myös henkilöstömäärältään, sillä sen valvonnassa olivat myös asevoimat ja rajavartiostot. Stasin palveluksessa oli viime vaiheissa lähes 90 000 vakituista ja yli 110 000 "epävirallista" (Inoffizielle Mitarbeiter, IM), tietoja välittänyttä työntekijää.

Ulkomaantiedustelu (HVA) oli Stasin osasto, joka työskenteli verraten itsenäisesti. Sillä oli laaja agenttiverkosto erityisesti Länsi-Saksan alueella. DDR:n loppuaikoina siellä toimi noin 2 000 aktiivista agenttia. Heidän lisäksi avustavia agenteja oli tuhansittain. HVA:n ja sen koordinaation alaisena toimineen sotilastiedustelun tuottamia ja sittemmin julkaistuja katsauksia mm. läntisiin asevoimiin on pidetty pätevästi laadittuina. Hieman yleistäen voidaan todeta DDR:n tiedustelun – ja edelleen KGB:n – tienneen lähes kaiken olennaisen Nato-maiden sotilaallisesta toiminnasta Länsi-Euroopan alueilla.

DDR:n kommunistinen puolue (SED) johti suoraan Stasin toimintaa, ja vastaavasti Stasin johtaja kuului korkeimpaan puoluejohtoon. Stasin pitkäaikainen johtaja Erich Mielke kuului maan vaikutusvaltaisimpiin poliittisiin johtajiin, joka pyrki viimeiseen asti pitämään kovin ottein huolta puolueen ja valtion eduista yrittäessään estää tyytymättömyyden leviämistä.

Kohta Berliinin muurin avautumisen 9.11.1989 jälkeen Itä-Saksan valtiojohto uusittiin kokonaan, missä yhteydessä myös turvallisuuspalvelu uudelleennimettiin "kansallisen turvallisuuden virastoksi". Se ei estänyt kansan vihan kohdistumista Stasin laitoksiin ja henkilöstöön. Joulukuun puolivälissä päätettiin Stasin toiminta lopettaa kokonaan. Huolimatta massiivisesta aineiston tuhoamisesta Stasin arkistoihin jäi suuret määrät myös käyttökelpoista materiaalia, jonka tutkiminen on kestänyt pitkään ja tuottanut hyvin ristiriitaisia tuloksia. Merkittävin asiakirja-aineisto oli Berliinin päämajassa, jonka väkijoukko valtasi 15.1.1990. Silloin alkoi paljastua kansalaisiin kohdistuneen urkinnan koko laajuus. Myös ulkomaantiedustelu (HVA) lopetettiin tuossa yhteydessä. Se oli ollut menestyksellinen erityisesti Länsi-Saksaan kohdistuneessa vakoilussa Markus Wolfin johtajakaudella (1956-1986). HVA:n lopettamisvaiheessa sen arkistoista suurin osa tuhottiin tai katosi.

Myöhemmin osoittautui, että kadonneista Stasin asiakirjoista huomattava määrä oli myyty Yhdysvaltoihin. Tästä kokonaisuudesta (Rosenholz-Dateien) on tihkunut tietoja julkisuuteen, mutta on edelleen epäselvää, kuinka paljon "vuotoja" on valikoitu ja kenellä

on hallussaan niiden lukemiseen tarvittavia koodeja. Yhdysvalloista on luovutettu mm. Saksaan suuria kokonaisuuksia tuosta aineistosta.

Myös Suomessa on kiistelty siitä, mikä merkitys Stasin Suomeen kohdistuneella tiedustelutoiminnalla oli ja miten sitä voisi suhteuttaa muihin vastaaviin organisaatioihin kylmän sodan aikana. Kimmo Elo ja Helmut Müller-Enbergs päättelivät tutkimuksena osoittaneen ”Suomen olleen varsin vaatimattoman kiinnostuksen kohteena.” Myöskään Stasille toimitettujen tietojen merkitystä ei voi pitää suurena. Suomi ei yksinkertaisesti ollut HVA:n painopistealuetta, ei edes muihin pohjoismaihin verrattuna.

Kysymys oikeudesta tutustua Stasin keräämiin tietoihin on Saksassa ollut arka asia. Maan parlamentti hyväksyi joulukuussa 1991 lain, jonka nojalla lähinnä vain henkilöt, joita tiedonanto on koskenut, saavat tutustua omiin henkilömappeihinsa. Tätä oikeutta on käytetty paljon hyväksi, ja monet ovat yllättyneet siitä, että läheiset henkilöt toimivat Stasin tiedottajina. Myös monien merkittävien poliitikkojen ja virkamiesten ura on katkennut, kun on käynyt ilmi heidän olleen Stasin tiedottajia. Tosin asiakirjojen tulkinta on usein vaikeaa, koska ei välttämättä tiedetä, mihin kokonaisuuteen ne liittyvät tai kuinka oikeita tietoja niihin on merkitty ja missä tarkoituksessa. Tunnettua on, että salaisen poliisin tiedottajat ja virkailijat saattoivat helposti värittää tai väärentää raporttejaan pyrkiessään omien ansioidensa korostamiseen.

Suoranaisia rikossyytteitä tietojen välittämisestä on nostettu hyvin vähän, koska toiminta oli DDR:n lain mukaista tai rikollisen menettelyn todistaminen on vaikeaa. Saksan liittotasavallan kansalaiset, jotka toimivat omassa maassaan DDR:n (Stasin) vakoilijoina, sen sijaan syyllistyivät maanpetokseen.

Huolimatta Stasin laajasta tiedustelu- ja urkintaverkostosta DDR:ssä päättäjät eivät tienneet kovinkaan hyvin, mitä kansalaiset valtiostaan ajattelivat. Virastoissa ja hallinnon muissakin toimipisteissä asioita hoidettiin yleensä omilla rutiineillaan ammattimaisesti, eikä puoluevalta voinut ulottua kaikkialle. Oli myös opittu puhumaan julkisissa tilaisuuksissa virallisesti hyväksytyillä fraaseilla, vaikka käytännössä saatettiin toimia toisin.

Joka tapauksessa tiukka valvonta ahdisti itäsaksalaisia, jotka saattoivat televisioistaan seurata vapaampaa elämää lännen puolella, ja kun mitta lopulta tuli täyteen, järjestelmä romahti nopeasti. Toisaalta sekin tapahtui hyvin kurinalaisesti, mitä voi pitää DDR:n yhteiskunnan ja kulttuurin tuottamana erikoispiirteenä.

Lähteet: Manfred Schell - Werner Kalinka, Stasi und kein Ende. Die Personen und Fakten (Die Welt/Ullstein, 1991); Ulrich Mählert, Kleine Geschichte der DDR (Beck, 2010), s. 171-173; Kimmo Elo - Helmut Müller-Enbergs, ”Suomen merkitys DDR:n ulkomaantiedustelun kohteena”, Kosmopolis 4/2010, s. 31-47;
Internetissä: http://de.wikipedia.org/wiki/Ministerium_f%C3%BCr_Staatssicherheit, <http://fi.wikipedia.org/wiki/Stasi>, <http://en.wikipedia.org/wiki/Stasi>, http://sv.wikipedia.org/wiki/Ministeriet_f%C3%B6r_statss%C3%A4kerhet, <http://www.stasiopfer.com/mfsbig.html>